

Staal : om het roest te verwijderen de sektor amputeren ?

Marc Van Ryssen

In het eerste deel van dit dossier¹ hebben we getracht de achtergronden van de staalkrisis te belichten, zowel op Belgisch als op wereldvlak. We zagen hoe de uitbouw van produktiekapaciteit zowel in de traditionele staallanden — Europa, USA, USSR, en op dat ogenblik ook reeds Japan — als in de «nieuwe staallanden», gebaseerd was op uiterst optimistische prognoses van het staalverbruik in de jaren '70 : toen werd de produktie voor '80 op 960 miljoen ton geraamd terwijl ze in werkelijkheid slechts 718 miljoen ton zou bedragen. Globaal zouden we kunnen stellen dat er een overkapaciteit opgebouwd werd van ruim 20 % op wereldvlak.

In de jaren '60 namen de Belgische staalproducenten, en vooral de Luikse en Karolingische bedrijven een uitermate profiterende houding aan : er werd winst gemaakt en gekonsumeerd «zonder limieten», maar het investeringspatroon was vooral een uitbreidingspatroon en minder gericht op technologische vooruitgang. Einde van de jaren '60 is de Waalse staalindustrie dan ook een eind achterop geraakt tegenover de concurrentie, en pas in de jaren 70-75 wordt een inspanning gedaan om die op te halen. En dat blijkt net te laat om de crisis te kunnen opvangen : door de crisis wordt de ruime marge tussen kostprijs en marktprijs samengedrukt, en zal de marktprijs zelfs beneden de kostprijs gaan dalen. Het proces van versnelde rationalisaties dat in de jaren 70-74 nog gericht was op een gelijktijdige capaciteitsuitbreiding slaat om in een zuiver rationalisatieproces ... En zelfs dat komt door de reusachtige verliezen die gemaakt worden in het gedrang. Het is pas in die fase dat de overheid zich echt met het staaldossier gaat bezighouden, en dat alleen al bepaalt de rol die de overheid kan spelen in grote mate.

Tijdens de voorbije weken is het staaldossier in een stroomversnelling terechtgekomen de fusie tot Cockerill-Sambre, de kontinguerijen voor Luik en Sidmar, de strubbelingen met de Europese kommissie ... Op het ogenblik waarop dit artikel zal verschijnen kan de situatie grondig veranderd zijn. Als dat het geval zou zijn zal het waarschijnlijk niet om een gunstige kentering gaan. Daar lijkt op dit ogenblik weinig op te wijzen.

Marc Van Ryssen, eerste helft februari 1981.

Eén strategie : rationaliseren

De economische crisis treft vanaf de eerste maanden de staalsektor in zeer sterke mate. Het produktieverlies is verbijsterend, en de problemen nemen met de dag toe.

¹ Toestanden, nr. 1, januari-maart 1981, pp. 65-79.

Bijna overal ter wereld reageert de burgerij daarop op een vrij homogene wijze : rationaliseren door het sluiten van verouderde installaties, door het opdrijven van de produktiviteit op een versnelde manier in de moderne installaties, door het aangaan van fusies met grotere specialisatie en verticale integratie (door opsorping van bedrijven die een verder produktiestadium voor hun rekening nemen). Al deze strategische zetten hebben uiteraard éénzelfde rechtstreeks gevolg : massale vermindering van de werkgelegenheid.

In tweede orde zien we ook een aantal kartels ontstaan met het doel duidelijke marktafspraken te maken : het DENELUX-kartel (zie eerste deel), nadien EUROFER. Beide zullen nooit een belangrijke rol spelen omdat één homogene strategie in de verdediging tegen de crisis niet betekent : één gemeenschappelijk doel.

Integendeel : de strategie kan niet anders dan tot botsingen leiden. Om een rationalisatieplan te kunnen doorvoeren, moet het bedrijf tijdens die herstructurering in elk geval haar machtspositie vrijwaren : eens een deel van die markt kwijt, verdwijnt de kans om de middelen voor rationalisaties vrij te maken, omdat de vaste kosten zeer snel alle middelen gaan opsorpen. De strijd om het behoud van het marktaandeel zal echter net hetzelfde effect hebben. De strijd wordt gevoerd door middel van een uiterst scherpe prijskonkurrentie. De prijzen die tot de eerste helft van de jaren '70 op een redelijk hoog niveau lagen — en dus minder rendabele bedrijven niet tot diepteïnvesterings dreven — beginnen vrij snel af te takelen, tot een niveau beneden de kostprijs van de minst rendabele bedrijven ... om zelfs dicht bij de kostprijs van zeer rendabele bedrijven te komen (vandaar ook verlies bij Sidmar). In tal van bedrijven, waar de rationalisaties voor de eigenaars van levensbelang zijn, worden verliezen geleden die hoger liggen dan de afschrijvingen. Dat betekent dat er inderdaad geen interne middelen meer te vinden zijn om nog plannen uit te voeren.

Eén strategie : vele belangen

Dat houdt verband met het feit dat de staalburgerij op wereldvlak ontzettend verdeeld is. De wetten van de konkurrentie drijven elke staalbaron, elke groep, tot éénzelfde, tegen de anderen gerichte, strategie. Elk van hen verdedigt het eigen vel ... of in elk geval de belangen die in dat vel zitten.

Alle pogingen om vanuit een nationale of supranationale overheid een gemeenschappelijke strategie uit te werken, lopen dan ook gedeeltelijk spaak, hetzij op de nationale belangen, hetzij op de bedrijfs- of groepsbelangen.

Eén van de meest opvallende voorbeelden daarvan is de Europese staalpolitiek. Sinds 1975 zijn er een aantal Europese richtlijnen uitgevaardigd om een instorting van de staalindustrie te voorkomen.

In mei 1975 wordt de krisistoestand niet uitgeroepen, maar de kommissie beveelt de leden aan om de produktie te beperken op een niveau van zowat 83 % van het niveau van 1974. In april verklaarde zij nog dat een dergelijke maatregel twijfelachtig is : «Al kan men verzekerd zijn van de medewerking der regeringen (...) het is minder zeker dat men evenzeer mag rekenen op de zelfdiscipline van de bedrijven en er moet dan ook gevreesd worden dat de gewenste maatregelen ten aanzien van prijzen en produktie niet in gelijke

mate worden opgevolgd.»² Het plan leidt dan ook tot een zwaar konflikt tussen de Franse en Duitse producenten, waarop deze laatste reageren met de oprichting van het reeds genoemde DENELUX.

Vanaf juli 1976 wordt het plan Simonet bediscussieerd. Denelux zelf heeft zich niet kunnen handhaven, en gesprekspartner van de kommissie is het in september '76 opgerichte EUROFER, dat zowat alle grote Europese staalproducenten verenigt (een soort wapenstilstand ... vóór de storm). Op 1 januari 1977 kon het plan Simonet in werking treden :

- een voorlopig produktieprogramma met vrijwillig te respecteren kwota ;
- de regelmatige publikatie van indikatieve minimumprijzen als het eerste luik niet lukt ;
- onderhandelingen met andere landen — vooral Japan — over importkwota ;
- oriëntatie van de investeringen naar nieuwe sectoren.

Begin februari '77 bleek reeds dat een 25-tal kleinere staalbedrijven zichzelf buiten het plan opstelden, en dat British Steel ernstige bezwaren maakte. In dezelfde maand komen de eerste overheidsprogramma's op de proppen : 10 miljard voor het Waalse staal, 25 miljard voor de Franse staalbedrijven ...

Toch wordt in maart '77 beslist het plan Simonet met 4 maanden te verlengen. Een illusoire operatie. De import van staal uit derde landen blijft de hoogte inschieten ; de export van Europees staal stagneert — mede door de protektionistische maatregelen in de USA tegenover de EEG³. De toegekende produktiekwota laten de Europese staalproducenten niet toe hun produktie-apparaat te vernieuwen. In april wordt de overheidshulp aan het Franse staal van 25 tot 100 miljard Belgische frank opgetrokken om zowat 30 % van het produktieapparaat volledig te vernieuwen. De rol van de overheid wordt nu zeer duidelijk : als de staalbedrijven in de huidige konjunctuur en met de Europese maatregelen, de middelen niet kunnen vinden om de noodzakelijke rationalisaties door te voeren, moet de overheid die financiële inspanning opnemen.

Het plan Davignon

Uiteindelijk wordt het plan Simonet niet zomaar verlengd. Burggraaf Davignon werkt een eigen variant uit omdat zelfs de produktiekwota de prijsoorlog niet kunnen stoppen. Voor betonijzer worden verplichte minimumprijzen opgelegd. Voor een aantal «gevoelige produkten»⁴ worden referentie-minimumprijzen gesteld en een verplichte invoervergunning. Daarnaast wordt een globaal herstruktureringsobjectief gesteld : de vermin-

2 Industrie en Samenleving, nr. 16/75, 22-4-1975, Bijlage 2, p. 3.

3 In december 1976 stond de USA een EG-importkwotum toe voor 6 maanden. Na 3 maanden was het reeds opgebruikt.

4 Koudgewalste fijnplaat, plaat uit bandstaal, kwarto gewalst staal, staal met handelskwaliteit, balken en walsdraad.

dering van de tewerkstelling met 100.000 jobs. Daarvoor worden 600 miljoen ECU⁵ aan leningen voorzien (voor herstructurering en rekonversie) en 40 miljoen ECU voor bedrijven die hun produktiekapaciteit willen verminderen !

Davignon rekende daarbij op een zeker conjunctuurherstel in de tweede helft van 1977 ... maar dat bleef uit.

De minimumprijzen voor betonijzer bleken evenmin een succes. Sinds jaren wordt door de zogenaamde Bresciani⁶ vooral betonijzer geproduceerd en aan uiterst konkurrentiële voorwaarden op de markt gebracht. Zij lapten de minimumprijzen aan hun laars en kwamen in oktober in open konflikt met de kommissie.

In november stelt de EG-kommissie zelf het failliet van haar plan vast. De Eurofer-klub van staalproducenten gaat steeds meer aandringen op protektionistische maatregelen. Sommige staalfabrieken bouwen inderdaad produktiekapaciteit af maar andere breiden nog uit wat binnen de klub tot grote spanningen leidt.

Uit de besprekingen volgt een wijziging van het plan Davignon vanaf 1 januari 1978. De verplichte minimumprijzen worden ook van toepassing voor coils en handelsstaal. De prijzen zouden zowat 15 % hoger moeten liggen dan in 1977 — door te voeren in schijfjes. Met Spanje, Zuid-Korea, Brazilië, Zuid-Afrika en een aantal Oost-Europese landen zouden onderhandelingen gevoerd worden om hun import te beperken door een prijsaanpassing aan de EG-prijzen.

De financiële middelen voor de herstructurering worden gevoelig opgedreven : 5 miljard ECU voor de periode 78-82, of ongeveer 41 miljard frank per jaar. Daarin begrepen : 125 miljoen ECU voor de reklassering van de werkers (1/40ste van het totaal bedrag) en 40 miljoen ECU voor wetenschappelijk onderzoek.

In mei '78 is de kommissie verplicht de kontrole op de naleving van het plan te verscherpen en sankties in te voeren ...

Op dat moment treedt een zekere windstilte in op het staalfrent. De wereldkonjunctuur klaart min of meer op en vanaf begin 1978 tot begin 1980 beleven we een «krisis-hoogkonjunctuur», waar ook de staalsektor van profiteert. Gek genoeg is het Japan dat het minst in die heropleving zal delen.

Doel : stabilisatie van het produktieaandeel

De produktieverdeling heeft slechts een gedeeltelijk sukses gehad, en dat verklaart uiteraard de toenemende spanningen binnen het Europese staalbeleid. De Duitsers zagen hun aandeel voortdurend dalen — van 34,4 in 1974 over 32,4 in 1975 tot 31,3 % in 1978. De Fransen konden hun marktaandeel vrijwel handhaven (17,4 % in '74, 17,3 in '75, 17,3 in '78). België verloor

5 1 ECU = 1 Europese Rekeneenheid, ca. 41,5 BF in februari 1981.

6 Bresciani : kleinere staalbedrijven in de streek van Brescia in Italië die een bijna ambachtelijk karakter hebben en blijkbaar gevoelig lagere produktiekosten.

ruim 1 % in 1975 (van 10,5 naar 9,3) en nogmaals 1 % in 1976 (8,4 %) om dan terug te groeien tot boven het niveau van 1975 (9,6 % in 1978). Groot-Brittannië breidde het marktaandeel uit in de eerste crisisjaren (14,5 % in 1974 naar 16,9 % in 1976) maar verloor nadien (15,5 % in 1978). Italië won liefst 3 % bij over de eerste 4 crisisjaren (15,4 % naar 18,4 %).

Grote verliezers waren dus duidelijk de Duitse staalproducenten. Thyssen-Hütte produceerde in '78 nog steeds 4 miljoen ton minder dan de 16,3 miljoen ton van '74. Hoesch viel van 6,8 op 5,2 miljoen ton ; Krupp van 5,6 op 5,1 ; Salzgitter van 5,5 op 3,9 ; Mannesmann van 5,1 op 4 miljoen ton. Alle producenten samen een verlies van bijna 12 miljoen ton.

De Duitse producenten worden dan ook met de dag wreveliger en minder en minder geneigd nog verder het spel mee te spelen.

De heropleving van 1978-79

Met de conjunctuurverbetering van 1978-79 groeit de staalproductie van 125,4 miljoen ton in 1977 tot 139,3 miljoen ton in 1979. De toepassing van de maatregelen Davignon wordt soepeler en de EG gaat het oog op de toekomst richten. In mei 1979 wordt beslist dat de investeringsprogramma's gecentraliseerd moeten worden en een advies van de commissie moeten krijgen.

De benodigde produktiekapaciteit wordt geraamd op 174 miljoen ton voor 1983, 181 miljoen ton voor 1985 en 201 miljoen ton voor 1990. Vermits in 1979 reeds 201,2 miljoen ton capaciteit voorhanden is, moet 27 miljoen ton afgebouwd worden tegen 1983 en nadien — onder sterk verbeterde voorwaarden — terug uitgebouwd tegen 1990. Optimisme is weer troef, en in december 1979 wordt het plan Davignon verder versoepeld : terugschroeven van de protektionistische aanpak door het opheffen van de minimumprijzen uitgezonderd voor coils. Het optimisme was eens te meer voorbarig. De heropleving van de conjunctuur in de staalsektor was niet zozeer het gevolg van een groei van de investeringen in de oude industriële centra (USA en EG) en dus van een heropleving van de vraag maar van een samenloop van omstandigheden.

De permanente druk van de USA en de EG, en de daaraan gekoppelde protektionistische maatregelen, had tot een zekere voorzichtigheid geleid bij de nieuwe staalproducenten. Vanaf 1977 worden de capaciteitsuitbreidende investeringen in die landen bevroren (uitgezonderd in China dat echter voor intern verbruik produceert en Zuid-Korea dat nog een paar miljoen ton bijbouwde). Ook Japan, dat niet zo erg onder de wereldcrisis had geleden, liet de agressieve exportpolitiek voor wat ze was en redeneerde waarschijnlijk dat het interessanter is auto's en elektronische apparatuur te exporteren dan de protektionistische neigingen van het Westen op te drijven omwille van wat staal.

De heropleving van de EG-productie in '78-79 kwam dus tot stand *niettegenstaande* een inkrimping van de interne vraag in 1978 en een zeer kleine herleving in 1979. Zij was het gevolg van een heropleving van de andere markten en van de ruimte ontstaan door de stabilisatie van de exportkwota van anderen.

Van zodra de conjunctuur in de USA begin 1980 omslaat, komt de staal-

sektor opnieuw onder druk. Met het bekende gevolg in Europa : herneming van het stelsel van produktiekwota vanaf juli 1980, op vrijwillige basis, op een niveau dat 10 à 15 % lager zou liggen dan in de tweede helft van 1979. Vrijwel onmiddellijk blijkt dit onvoldoende en er ontstaat een discussie over de noodzaak tot het uitroepen van de manifeste krisistoestand ... Dat zal uiteindelijk gebeuren op 31 oktober 1980, met terugwerkende kracht vanaf 1 oktober.

Krachtlijnen van de openlijke krisistoestand

De maatregelen lopen van 1 oktober 1980 tot 30 juni 1981. De produktie wordt globaal met 13 tot 20 % verlaagd naargelang het produkt, en daarvoor worden produktiekwota opgelegd. Wie zich daaraan niet houdt wordt beboet⁷.

Enkele staalprodukten vallen buiten het plan — onder Duitse druk — nl. vloeibaar staal voor gietwerk en voor edelstaal ; speciaal staal voor zover het geproduceerd wordt door bedrijven met een produktie van minder dan 6000 ton per kwartaal (lieft 62 van de 75 Duitse staalbedrijven ontsnappen daardoor aan de produktiekwota). Daarnaast zijn er ook geen kwota voor blik, spoorwegmateriaal en basisprodukten voor buizen. Tijdens de periode van produktiekwota zullen geen prijsmaatregelen of invoerbepalende maatregelen gelden.

Volgens Davignon, die begin februari de balans opmaakte van dit plan, werkte het stelsel bevredigend «zonder al te veel bureaukrisisme», maar hij waarschuwde sommige bedrijven ervoor «hun gegevens niet langer op onjuiste wijze te verstrekken».

Maar vooral : de herstrukturering

Elk EG-plan, van Simonet tot Davignon, legt de nadruk op de herstrukturering van de staalsektor : afbouw en heroriëntering van de installaties, versnelde integratie in grotere staalgroepen, grotere specialisatie. Die herstrukturering werd tot hiertoe op een uiterst eenzijdige manier voltrokken : afbouw van produktiekapaciteit is er slechts zeer gedeeltelijk geweest, maar de tewerkstelling daarentegen werd op een uitermate efficiënte manier aangepakt. Bij een vermindering van de produktie tussen 1974 en 1978 met 15,5 miljoen ton, of 10 % van het niveau van 1974, werd de tewerkstelling teruggebracht van 792.000 tot 698.000 werkers, wat een vermindering is met 93.500 werkers of 12 % van het niveau van 1974. Bij de arbeiders verloren er 89.100 hun job of 15 %. Maar het uitstotingsproces is niet

⁷ Als dat zou gaan zoals in april 1980 toen 13 staalbedrijven (Duitse en Franse) beboet werden voor kartelvorming in de jaren '70-76 — met wisselende kombinaties — dan is de efficiëntie vooraf reeds duidelijk : de boete bedroeg voor allen samen 36 miljoen BF. De omzet van een gemiddeld staalbedrijf van 5 miljoen ton is zowat 40 miljard BF ...

stilgevallen op het einde van 1978. Naar schatting zijn de effectieven van de staalnijverheid op dit ogenblik beneden 650.000 werkers gedaald en zelfs dat niveau is volgens de staaldeskundigen van de EG nog te hoog. Als er geen verdere verslechting van de staalkonjunctuur komt, zou het aantal werkers tot 620.000 moeten dalen tegen 1982-83. Dat is althans het niveau waarover naar buitenuit gesproken wordt.

Als we echter de verwachte produktie naast de nagestreefde verbetering van de produktiviteit (4,8 % per jaar) plaatsen, dan geeft een optimistische schatting (140 miljoen ton) een tewerkstelling van 615.000 werkers en een realistische schatting (130 miljoen ton) een tewerkstelling van 570.000 werkers. Met andere woorden : een uitstotingsproces dat min of meer tegen het huidige ritme blijft verlopen (25 à 30.000 per jaar). De zogenaamde herstructurering is dus duidelijk : het aandeel van de lonen in de kostprijs moet drastisch naar beneden gehaald worden.

De rol van de overheid

In dat ganse proces speelt niet alleen de EG-kommissie een belangrijke rol. Ook de nationale overheden zijn volop mee in de dans. Reeds in 1967 werd 90 % van de Britse staalproduktie genationaliseerd en samengebracht in de British Steel Corporation. Uiteraard brengt dat mee dat de overheid de leiding neemt van het rationalisatieproces dat — gemeten aan de resultaten van 1980 — angstwekkende afmetingen aanneemt. Sinds 1978 wordt niet meer in basisuitrusting geïnvesteerd, zelfs niet met het oog op een echte modernisering. Het Britse staal is dan ook meer dan in welk ander land in crisis sinds de «liberale» aanpak van Thatcher richtgevend is.

De tussenkomsten van de Franse staat waarover we reeds spraken zijn gericht op een drastische herstructurering van de basisuitrusting, vooral gericht tegen het Lotharingse bekken en op de uitbreiding van Solmer. Op 20 september 1978, op het ogenblik dat van het ganse plan alleen de afdankingen uitgevoerd waren, neemt de staat meerderheidsparticipaties in de twee grote blokken : Usinor en Sacilor. In het eerste blok samen met DNEI (Denain-Nord-Est-Longwy), in het tweede met Marine-Wendel. Een schuldwidatieplan voorzag een staatstussenkomst van 30 miljard FF in 5 jaar.

Alleen in Duitsland en Nederland bemoeide de overheid zich tot hiertoe slechts onrechtstreeks met de herstructureringsplannen, vooral via druk op de EG. Nederland dankt dat wellicht aan het kelderen van het Rijnmondproject dat in 1970-71 voor heel wat opschudding zorgde (10 miljoen ton !). Daardoor is de Nederlandse produktiekapaciteit vrij beperkt gebleven. Nochtans is ook hier de overheid mee betrokken partij aangezien de staat sinds de oprichting 28,5 % van de aandelen en de stad Amsterdam 8,5 % bezit in het enige staalbedrijf «Koninklijke Hoogovens».⁸

⁸ Hoogovens funktioneerde in dezelfde periode met het Duitse staalbedrijf Hoesch tot Estel en vormde zo een groep met een capaciteit van 13 miljoen ton.

De intrede van de overheid in België

De wijze waarop de overheid in België in de staalsektor stapte verdient enige bijzondere beschouwingen. In het eerste deel schetsten we reeds het concentratieproces van de jaren '60 en begin van de jaren '70 in België, met uitlopers over de grenzen naar Luxemburg en Frankrijk. Tussen 1969 en 1974 leveren die fusies positieve resultaten op voor de aandeelhouders. Cockerill keert — behalve in 1971 — elk jaar dividend uit (en de Société Générale ontvangt op die manier bijna een half miljard aan dividend). Arbed scoort nog gevoelig beter met dividenden die soms tot meer dan 400 frank oplopen (en in die 6 jaar brengt dat de Société Générale zo'n 650 miljoen frank op). Sidmar begint vanaf 1968 uit te keren, en dat zal tot 1974 blijven duren.

In het bekken van Charleroi is Thy-Marcinelle-Monceau de grote dividendenbetaler (schommelden tussen 300 en 600 frank). Hainaut-Sambre is wisselvalliger en moest in 1972 zelfs een verlies inkasseren.

De twee «kleintjes» leefden hun eigen leven. Forges de Clabecq in La Louvière staat sinds jaren bekend als een voorzichtig bedrijf, keerde wel dividenden uit in het begin van de jaren '70, maar vermeed de opstapeling van miljardenschulden. Usines Boël-Fabrique de Fer bleef zelfs in de crisis overeind ... en was niet verplicht tot een gulle dividendenpolitiek : Usines Boël is vrijwel volledig in handen van de familie Boël ; Fabrique de Fer is voor 41,9 eigendom. Dan is zelfs de uitkering van 45 miljoen per jaar voldoende om de stand op te kunnen houden — vooral omdat ook uit talrijke andere bedrijven dividenden binnenvloeien.

De klap na 1975

In 1974 realiseren de Belgische staalbedrijven samen een bruto-exploitatieresultaat (inkomsten van de staalbedrijvigheid vóór afschrijvingen) van zowat 25 miljard en kunnen ze ruim 13 miljard afschrijven. Een jaar later is het gezamenlijk bruto-exploitatieresultaat negatief : - 2 miljard en worden de afschrijvingen tot ongeveer 5 miljard beperkt. Vanaf dat moment evolueren de resultaten nogal ongelijk naargelang de bedrijven. Cockerill boekt verliezen die langzaam astronomische omvang beginnen aan te nemen : 3 miljard in 1975, 2 miljard in 1976, 7,3 miljard in 1977 ! Sidmar kon het verlies tot 1 miljard per jaar beperken in die periode en de bedrijven in Charleroi zagen hun verliezen van 1,5 tot 3 miljard oplopen. Ook Forges de Clabecq ging door de knieën met een verlies van 0,4 tot 0,6 miljard. Alleen Boël hield positieve resultaten op de balans.

Daar ligt echter de sleutel van het probleem niet. De herstruktureringssystemen voor de staalsektor kosten geld. Als er een exploitatieresultaat is van 25 miljard, zoals in 1974, komen de fondsen daarvoor vrij — via de afschrijvingen en de reserveringen. Een negatief exploitatieresultaat biedt die mogelijkheid niet. Integendeel : de resultaten laten zelfs niet meer toe om de bestaande produktiemiddelen in stand te houden.

De belangrijkste aandeelhouders op dat ogenblik : Frère-Bourgeois, Cobepa (Paribas) en Brussel-Lambert Maatschappij voor Charleroi ; de Société

Générale, Brussel-Lambert en Empain-Schneider voor de as Arbed-Sidmar-Cockerill⁹, Cobepa en Bonnet-Germeau voor de Forges de Clabecq, zien dus «hun» bezit gestadig aan waarde inboeten, zelfs zonder de kans om het geïnvesteerde kapitaal er terug uit te winnen. Niet dat het om «reuzesomen» gaat : nominaal gezien was de inbreng van de Société Générale in het begin van de jaren '70 niet meer waard dan 1 miljard, en zelfs met de reserveringen erbij (die we met enige breeddenkendheid als inbreng kunnen beschouwen) liep dat op tot slechts 2,5 miljard. Als de Société voor de rest geld investeerde dan waren het de leningen die uiteraard een vast rendement geven ... De schuldenlast op lange termijn is op dat ogenblik reeds opgelopen tot zowat 13 miljard en daarvan is het grootste deel opgenomen via de NMKN (ongeveer 70 %).

Dat geldt echter niet alleen voor Cockerill : op Boël na, en in mindere mate Sidmar en Clabecq, zitten ook de andere staalbedrijven in hetzelfde schuitje. Dat betekent dat in de jaren '70-77 de holdings duidelijk vaststellen dat de terugbetaling van de schulden steeds twijfelachtiger wordt, en dat de overleving van de meeste staalbedrijven — dus de instandhouding van het produkt-apparaat — in het gedrang komt. Daarom, en daarom alleen, zal de overheid het plan Claes aanvaarden, dat vertrekt van de konklusies uit de McKinsey-studie en essentieel bestaat uit 2 luiken : de intrede van de overheid als aandeelhouder in de sektor en de «nationalisatie van de lange termijnschulden». Al de rest van het plan blijkt voor de «vaste private aandeelhouders» zoals ze in de teksten genoemd worden, van ondergeschikt belang.

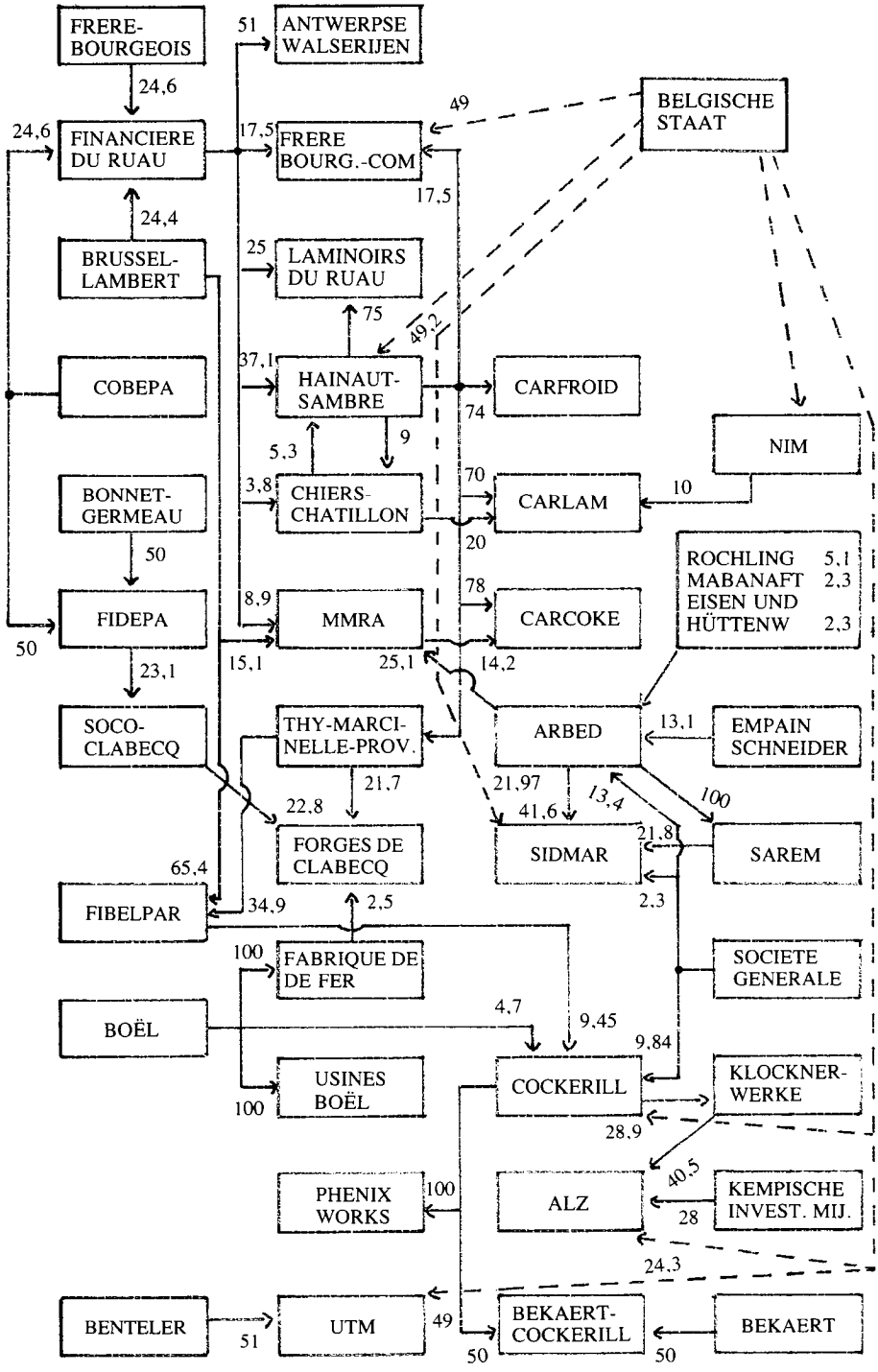
De staatsparticipatie : een miljardendans

In het plan Claes wordt gesteld dat de staat de grootste staalpatroon moet worden, door het opnemen van :

1. Een belang van 49,18 % in Hainaut-Sambre.
2. Een belang van 49 % in Frère-Bourgeois-Commerciale.
3. Een belang van 28,9 % in Cockerill.
4. Een minderheidsparticipatie van 21,9 % in Sidmar.
5. Een participatie in ALZ van 24,3 %.
6. Een participatie van 49 % in UTM (Usines à Tubes de la Meuse)

Die beslissingen hebben uiteindelijk geleid tot bijgaand struktuurschema, waarvan ik vermoed dat het een aantal onnauwkeurigheden bevat, zoals de verdeling van de aandelen in Frère-Bourgeois-Commerciale (waar Frère zelf 27,2 % in zou behouden, Ruau en Hainaut-Sambre slechts 8,6 elk en Paribas 4,9 %), en de afwezigheid van Flick (ongeveer 10 %) in Hainaut-Sambre.

⁹ Cockerill is op dat ogenblik nog voor 22 % aandeelhouder van Sidmar maar stond dat aandelenpakket af aan Arbed voor 3 miljard om likwiditeiten te verwerven.

HOLDINGS

STAALBEDRIJVEN EN AANVERWANTE

HOLDINGS

Wat betaalt de staat ?

Om de herstructurering in Charleroi door te voeren werden zowel door Thy-Monceau-Marcinelle als door Hainaut-Sambre nieuwe aandelen gekreeërd. Die werden door de staat opgenomen. Op die manier wordt TMM — dat in dezelfde operatie «La Providence» overneemt van Cockerill en «Thy-Marcinelle-Providence» wordt — een bijna 70 %-filiaal van Hainaut-Sambre. In Hainaut-Sambre tekent de staat bovendien in op een kapitaalverhoging door inbreng van 888,8 miljoen frank.

Om een aandeel van 49,2 % te verwerven in Hainaut-Sambre zou via de beurs ongeveer 205 miljoen frank nodig geweest zijn (hoogste koers van 1979 : 950 frank, gemiddelde koers 700 frank). Voor de TMM-aandelen zou 145 miljoen nodig geweest zijn (hoogste koers 1979 : 1.346 frank, gemiddelde koers 800 frank). Samen dus 350 miljoen. De staat betaalde globaal echter 1515,5 miljoen frank.

Bovendien verbond de staat zich — om op die manier vervallen schulden te bevrozen — om in te tekenen op 2 converteerbare obligatieleningen, één van 5.239,3 miljoen voor TMM en één van 5.209,7 miljoen voor Hainaut-Sambre. Het conversierecht daarvan wordt bij afspraak NIET uitgeoefend. Voegen we daaraan nog de intekening van de NMKN toe op de converteerbare obligaties voor 482,5 miljoen in TMM en 500 miljoen in HS, en de prijs is (voorlopig) rond : 12.947 miljoen.

Op dezelfde manier verloopt het bij Cockerill. De aandelen die de staat verwierf werden aan 1.300 frank gewaardeerd, terwijl de hoogste beurskoers in 1979 560 en de gemiddelde koers 400 frank bedroeg. De opname van 1.578.150 aandelen kost dus op zich 2.051,6 miljoen frank. Daarnaast : konverteerbare obligaties en nieuwe kredieten.

De Sidmar-participatie werd voor 4.416 miljoen frank gekocht terwijl Arbed daarvoor drie jaar vroeger 3,2 miljard betaalde. De eigen middelen van Sidmar bedroegen op dat ogenblik 9,6 miljard maar de intrinsieke waarde werd op liefst 20,1 miljard geraamd.

Met andere woorden, de staat betaalt 2 tot 3 maal zoveel als op de beurs nodig zou geweest zijn om de nodige aandelen te verwerven !

Maar daarmee is de overheidsrol niet rond : voor de meeste kredieten die lopen bij de NMKN werd staatswaarborg verleend (m.a.w. als ze niet terugbetaald worden door de staalbedrijven, moet de staat betalen). Bovendien wordt de interest op die kredieten voor 5 jaar door de staat overgenomen en dat geldt zelfs voor 75 % van de interesten op lange termijnschulden bij de privébanken.

In maart 1979 raamde de NMKN haar tussenkomsten in het staalplan voor de periode 1979-83 op 73,3 miljard frank, en in een interpellatie van de CVP'er Dupré op 18 februari 1981 schoof hij een bedrag van 165 miljard naar voor : 10,3 miljard voor de participaties, 35,5 miljard aan converteerbare obligaties (om de rentelast over te nemen op de lange termijnschulden), 8,3 miljard voor de afvloeiing van personeel, 22,5 miljard voor de geplande investeringen, 57 miljard voor de verwachte bedrijfsverliezen over 1977-83, 20 miljard voor de wedersamenstelling van het bedrijfskapitaal van Cockerill-Sambre, 11 miljard rentevermindering in het kader van de expansiewetgeving. Ook al betwist Claes een deel van die bedragen (onder andere de 57 miljard verliezen) ; toch lijkt het allemaal niet ver van de waarheid te blijven.

Verantwoordelijk voor het geld, meepraten bij het beheer

In elk geval is de overheidstussenkomst met ruim 100 miljard schokkend, vooral omdat het om vrijwel automatische mechanismen gaat : de staat draagt de last, om het even wat de oorzaak is van de verliezen of geldbehoeften.

Met het geld dat ingebracht werd zou — binnen de kapitalistische logika — geen enkele andere aandeelhouder nog een vinger in de pap mogen hebben, vooral in Wallonië. De schuldenlast van het staal vóór uitvoering van het bovenstaand plan Claes volstond trouwens reeds om het Waalse staal gewoonweg te nationaliseren zonder schadevergoeding : het zou voor de staalbaronnen nog een gunstige oplossing geweest zijn. Alleen voor Cockerill HS en TMM bedroeg de schuld inderdaad reeds 45 miljard.

Maar dat was duidelijk niet de bedoeling van de overheid. Niettegenstaande de relatieve meerderheid die ze verkreeg in de Raden van Beheer bleven de vertegenwoordigers van de privé-groepen de leidende functies innemen : Julien Charlier voor Cockerill, Albert Frère voor de driehoek van Charleroi. En dat zij de werkelijke leiders blijven van deze bedrijven blijkt niet alleen uit hun rol als woordvoerder en onderhandelaar, maar werd overduidelijk toen zij — achter de rug van de publieke opinie en het planningskomitee om — onderhandelingen begonnen over de fusie «Cockerill-Sambre». Dat Claes daarvan op de hoogte was is waarschijnlijk, maar belet niet dat zij — en hun opdrachtgevers van de Société, de Brussel-Lambertgroep en de Cobepa-Paribasgroep — de modaliteiten in een definitieve richting stuurden¹⁰. De staat dekt de verliezen, de privé bepaalt de strategie !

Van 1 tot 22,5 miljard in het SFS

Dat komt ook tot uiting in de lotgevallen van het SFS (Société Financière pour la Sidérurgie). Dat werd opgericht in het kader van het plan Claes om het aandeel van de privésector in de nieuwe geplande investeringen te financieren. Die plannen voorzagen 45 miljard nieuwe investeringen, voor de helft gefinancierd door de staat. De andere helft zou door de privé-sector bijeengebracht worden, door het genoemde SFS. De maatschappij zou het nodige geld zoeken op de buitenlandse kapitaalmarkten en de privé-groepen hadden zich daarvoor borg gesteld.

De formule daarvan was op zichzelf reeds dubieus : als de SFS de 22,5 miljard zou vinden — bijvoorbeeld tegen 12 of 13 % rente — zou zij die middelen aan een hogere rente aan de staalbedrijven lenen, wat de rentelast van de staalbedrijven gevoelig zou opdrijven. Maar geen nood : dan zou de staat wel tussenkomen en op die manier aan de aandeelhouders van de SFS onrechtstreeks nog een dividend betalen !

Maar de waarborg van de privé-groepen leek een papieren waarborg, nodig om het overheidshulpplan op gang te brengen en de vakbonden gerust te stellen. Het SFS faalde omdat de privé-sector geen kapitaal wou investeren. De holdings beweerden dat ze zich nooit verbonden hadden om de 22,5

¹⁰ Volgens persberichten zou Claes niet op de hoogte geweest zijn en zouden de fusie-onderhandelingen vooral door PS-voorzitter Cools gestimuleerd zijn samen met enkele topmensen van de vakbeweging.

miljard bijeen te brengen : hun verbintenis zou alleen de oprichting van het SFS zelf hebben betroffen (en we twijfelen er niet aan dat Claes dat zo met hen heeft afgesproken).

In januari 1981 werd dan een nieuwe gadget gevonden : het Fonds voor de Financiering van de Nijverheid, dat voor het staal, de chemie, het gas en de elektriciteit zou opereren. Het wordt opgericht door de 4 grote banken (GBM, BBL, KB en Paribas) en moet vóór einde 1983 ongeveer 30 miljard bijeenbrengen. Daarvan is 40 % bestemd voor de staalnijverheid. Er is staatswaarborg op 60 % van de door het fonds opgenomen leningen. De debetrente zal 1 % hoger liggen dan de kredietrente. Of de verzuimen van de doelstellingen plots wel kapitalen naar België zal doen vloeien blijft een twijfelachtige zaak.

Naar Cockerill-Sambre

De discussies over de financiering van de nieuwe investeringen waren nog niet rond of er kwam een nieuwe climax in het staaldossier : de aankondiging van de fusie tussen Cockerill en de driehoek van Charleroi tot Cockerill-Sambre. Op 17 januari 1981 raakte het plan bekend, met als grootste motivering : de besparing van 3 miljard per jaar door mogelijke rationalisaties, vooral door het verminderen van de personeelsbezetting met 3.000 tot 4.500 en door de parallelle vermindering van de produktiekapaciteit met 2 miljoen ton, tot 8 miljoen ton waarvan 5 miljoen in Luik en 3 miljoen in Charleroi. Voor de verdere behandeling van het ruwe staal zou elk bekken ongeveer 4 miljoen ton krijgen.

Niemand durft grote verwachtingen koppelen aan die fusie. Charlier en Frère zijn voorzichtig positief : ze moeten de rationalisaties verkopen. Claes doet zijn best om de zaak te steunen en de vakbeweging weet niet waar ze aan toe is : Luik staakte voor een tweede kontinguerij in Chertal, kreeg ze, en stopte de actie. Prompt ging Charleroi in de actie, zonder duidelijke objectieven. Maar een globale aanpak van het staaldossier bestaat niet ...

Meteen laait ook de «communautaire» staaldiskussie terug op. Sinds verschillende jaren werpt de Volksunie, en vooral ondervoorzitter Jef Matton, zich op als de pleitbezorger van de Sidmar-belangen, van het «Vlaamse staal». Het volstaat het structuurschema van de staalnijverheid te bekijken om vast te stellen dat het hier om een op zijn zachtst gezegd schromelijke overtrekking gaat. Sidmar is een volbloed dochter van Arbed — met minderheidsparticipaties van de staat en enkele andere bedrijven — en Arbed wordt zonder twijfel gecontroleerd door de Société Générale.

Vlaams belang

Sidmar is dus net als Cockerill-Sambre een pion van de grote Belgische holdings, en de ligging in Vlaanderen heeft met zuiver toevallige factoren te maken : de Vlaamse regio van België ligt nu eenmaal in het noorden van het land en herbergt de Belgische zeehavens.

De uitbouw van Sidmar is sinds de oprichting in 1962 bepaald door de globale belangen van vooral de Société Générale en niet door de belangen van het Vlaamse volk of door kommunautaire aspecten. De Société koos niet voor een uitbouw van de staalnijverheid in Vlaanderen ten koste van de Waalse staalindustrie maar voor een hoogtechnologisch bedrijf met gunstige ligging en lagere lonen.

Dat belet niet dat Sidmar voor Vlaanderen mee een rol heeft gespeeld in de industrialisatie van de jaren '60. Niet alleen is er de rechtstreekse tewerkstelling (die lange tijd rond 4.500 werkers lag en in de jaren '70 tot ongeveer 6.400 opliep), ook de uitbouw van toeleveringsbedrijven, de havenactiviteit aan het kanaal Gent-Terneuzen, de dienstensektor, konden zich mee aan Sidmar optrekken.

De houding van de Waalse syndikale leiders tegenover Sidmar is dan ook niet altijd korrekt geweest. Niet de oprichting van Sidmar, maar de internationale economische crisis en het profitaat van de holdings hebben de Waalse staalbedrijven naar de rand van de afgrond gedreven. In plaats van naar één staalfront van de werkers te streven, en op die manier de arbeidsvoorwaarden in Vlaanderen en Wallonië stelselmatig naar het meest humane niveau op te trekken, werd vanuit de Waalse arbeidersbeweging eerder naar konfrontatie gestreefd. De indruk werd gewekt dat een blokkering van de uitbouw van Sidmar meer ruimte zou scheppen voor de Waalse bedrijven. Niets is echter minder waar. Er is aan de ene kant een relatief sterk verschillende specialisatie, er is de gerichtheid op andere exportmarkten (Sidmar is sterk gericht op de Sovjet-Unie, Wallonië meer op de EG-landen), en er is de internationale concurrentie. Een vermindering van de produktie bij Sidmar zou waarschijnlijk uitsluitend buitenlandse bedrijven ten goede komen.

De oppositie tegen Sidmar (die haar oorsprong vindt bij het verzet van André Renard tegen de oprichting en die nadien zowel door Robert Lambion als door Robert Gillon werd verdergedragen) gaat tegen de belangen van de Waalse werkers in, omdat zij er toe leiden de ware oorzaken te verdoezelen en de ware tegenstanders, de beslissende holdings, buiten schot te zetten.

In zo'n situatie is het begrijpelijk en perfect verklaarbaar dat de Volksunie-demagogie rond het Vlaamse staal een zekere voedingsbodem vindt bij de Sidmarwerkers. Door het gebrek aan solidariteit vanuit Wallonië hebben ze gemakkelijk de indruk dat de overheidshulp aan het Waalse staal en de investeringspolitiek van de holdings tegen Sidmar gericht is en dat er op dat vlak een eenheidsfront tussen patronaat en vakbondsleiding bestaat.

Nationale kwota, geen oplossing

Net zomin als de kwota op Europees vlak een oplossing betekenen voor de Europese staalkrisis, kan op Belgisch vlak een oplossing verwacht worden door het vastleggen van kwota per bekken. Nochtans is dat de logika van de standpunten in de Waalse arbeidersbeweging. Geen enkel dekreet van de overheid kan Cockerill meer doen verkopen dan het verkoopt ... De onverbiddelijke logika van de markt kan je niet op Belgisch vlak inperken op het ogenblik dat de problemen zich én Europees én op wereldschaal stel-

len. Bovendien is er zelfs geen ruimte voor een Belgische protektionistische staalpolitiek gebaseerd op de bescherming van de interne markt die hooguit 30 % van de produktie kan opnemen. De wereldkrisis in de staalsektor heeft inderdaad geleid tot een prijskonkurrentie zonder voorgaande, zoals blijkt uit de volgende tabel :

PRIJZEN BIJ UITVOER (in BF per ton, FOB Antwerpen)

	jan 74	juli 74	jan 76	dec 77	april 80	okt 80
Staalstaal	10.200	13.500	8.600	7.500		
Zwaar profielstaal	9.900	12.250	9.400	7.700	10.350	9.250
Dikke platen	13.000	17.000	8.000	7.500		
Koudgewalste dunne platen	12.950	12.400	9.000	9.000	12.400	10.250
Machinedraad	12.000	17.000	8.700	7.650	11.100	8.900
Betonijzer		13.100		6.800 ^o	9.950	8.050
Warmgewalste breedband		12.300		7.750 ^o	10.100	8.700
Ongewogen gemiddelde	11.500	14.000	8.500	7.700	10.800	9.000

^o juli 1977

Daarbij moet wel opgemerkt worden dat het gemiddeld prijsniveau medio 1974 (ca. 14.000 BF/ton) liefst 150 % hoger lag dan einde 1971 (ca. 5.500 BF/ton) — waarop het voorgaand dieptepunt geregistreerd werd — en bijna het dubbel was van het niveau begin 1970 (ca. 7.500 BF/ton).

Juist die prijsevolutie is één van de grote problemen zowel van Sidmar als van Cockerill-Sambre en van alle Europese producenten : zelfs al slagen ze erin hun produktiekosten onder dat prijspeil te houden, dan nog blijft de mogelijkheid om middelen vrij te maken om te investeren en zo de internationale evolutie van de produktiviteit bij te houden, beperkt. Telkens wanneer de prijzen naar dieptepunten duiken zoals in januari 1976, december 1977 of oktober 1980, slagen de Europese — en een reeks Amerikaanse — staalproducenten er niet in om een exploitatieresultaat te behalen dat toelaat de afschrijvingen te dekken. Ze moeten dus verder blijven lenen om te kunnen investeren en stapelen op die manier een schulden- en interestenlast op die langzamerhand ondraaglijk wordt. Vooral met rentetarieven die tot boven 15 % oplopen. Zelf bij bedrijven als Sidmar die «niets dan lof oogsten» wat hun prestaties betreft, beliepen de interesten op lange termijn-schulden in 1978 1,3 miljard of 6 % van de omzet.

Schaalvergroting ?

De fusies van de jaren '70 wijzen op de trend tot schaalvergroting in de ganse sektor. In het eerste deel wezen we reeds op die evolutie en op de rol die eraan toegekend wordt om uit de rode cijfers te geraken. De fusie Cockerill-Sambre is er de — voorlopige — Belgische — konklusie van. Maar de oprichting van één Belgisch-Luxemburgse staalgroep Cockerill-Sambre-Arbed-Sidmar is vandaag een meer dan hypothetische mogelijkheid : het heronderhandelen van de akkoorden van Hanzinelle van 1978 (tussen Arbed-Sidmar en de driehoek van Charleroi) na de aankondiging van de

fusie Cockerill-Sambre, wijst op de vergaande toenadering. Daarmee zou Arbed-Société Générale weer de dominerende faktor worden in de staalnijverheid. En dat maakt het wel enigszins onwaarschijnlijk dat die fusie zich vóór 1985 zou voordoen. De «grote fusie» zal slechts uit de bus komen als sluitstuk van een vergaand rationaliseringsproces in de eerstkomende 5 jaar ... en op voorwaarde dat het relatief welvarende Arbed-Sidmar zich op een «elegante» manier van het passief van Cockerill-Sambre kan ontdoen : alleen de overheid is daartoe in staat ... door het op één of andere manier ten laste te nemen.

Dat neemt niet weg dat schaalvergroting op zich niet noodzakelijk tot een zekere adempauze leidt. British Steel is er het levende voorbeeld van, en de kleinere staalproducenten het omgekeerde. Vooral omdat een fusie van een geografisch niet aaneengesloten reeks bedrijven dikwijls evenveel nieuwe problemen doet ontstaan van een loodzware kaderstructuur, vertraagde beslissingsmechanismen ...

Is er een uitkomst ?

Kan de Waalse staalnijverheid uit de crisis geraken ? Die vraag stellen is net zo goed als vragen : kan de Europese staalnijverheid uit de crisis geraken, en zo ja, ten koste van welke inspanning, ten koste van welke bedrijven ?

In elk geval is er op korte en zelfs middellange termijn geen fundamentele oplossing voor de economische wereldkrisis voorhanden. Dat betekent dat voor de eerstvolgende 10 jaar een groei van de staalbehoeften met hoogstens 2 à 3 % per jaar mogelijk is, wat voor 1990 een behoefte van ongeveer 920 miljoen ton laat voorzien. Maar die evolutie zal zich op zeer ongelijke wijze voordoen. In de USA en West-Europa is een toename van de behoeften weinig waarschijnlijk, omdat de belangrijkste stimuli, bij het aanhouden van de crisis — bouwsector, automobielnijverheid en machine- en fabrieksbouw — nauwelijks zullen groeien, en omdat aan de andere kant het aantal vervangingsprodukten toeneemt en het gebruik van staal afneemt door de invoering van elektronische systemen ter vervanging van mechanische.

Om aan die wereldbehoefte te voldoen is er nauwelijks behoefte aan nieuwe produktiekapaciteit. En die uitbouw ligt reeds voor een deel vast, bvb. China dat zijn capaciteit binnen 5 jaar wil verdubbelen (+ 30 miljoen ton) en een verdere uitbouw van de capaciteit in Oost-Europa en de «nieuwe industrielanden». Als de EG daarbij een produktieniveau van 130 miljoen ton — het gemiddelde van de eerste 6 crisisjaren — kan handhaven, mag men zich gelukkig prijzen. De voorwaarde daartoe is niet alleen het handhaven van een jaarlijkse produktiviteitsgroei met 4 à 5 %, maar vereist het inlopen van de achterstand zoniet ten opzichte van de nieuwe producenten dan toch in vergelijking met Japan en de USA¹¹. Rekening houdend met het feit dat het plan Davignon van produktiebeperkingen niet gedurende jaren kan gehandhaafd worden — of anders onvermijdelijk tot zware conflicten

¹¹ Zelfs dan zal het handhaven van deze produktie nog overheidstussenkomst vergen.

binnen de EG zal leiden — en met het feit dat elke lichte opklaring van de hemel als het begin van de hittegolf wordt geïnterpreteerd, zullen ook een aantal Europese bedrijven proberen om door uitbreidings- en diepte-investeringen voorsprong te halen op de anderen ... en is een staaloorlog op Europees vlak niet uitgesloten. Een dergelijke staaloorlog zal in elk geval die bedrijven die nu reeds in zware moeilijkheden verkeren, het sterkst bedreigen ... Tenzij op dat ogenblik de nationale staten opnieuw met miljarden gaan gooien.

Indien het Belgische staal zich in die omstandigheden kan overeind houden en een gemiddeld produktieniveau van 12 miljoen ton wil behouden (7 miljoen ton in Cockerill-Sambre, 2,5 miljoen ton voor Sidmar en 2,5 miljoen ton voor de anderen) dan is het duidelijk tegen welke prijs : verdere, grootscheepse personeelsverminderingen en blijvende miljardenstromen van de overheid naar het staal.

3.000 afvloeiingen per jaar

Ruw geschat betekent dat vóór 1985 een produktiviteitsniveau moet bereikt worden van 280 ton per 1.000 uur, wat neerkomt op zowat 25.800 arbeiders ... tegen 39.100 in 1979. Om tot «Japanse» normen van produktiviteit door te dringen (300 à 350 ton per 1.000 uur) zou het aantal arbeiders tot ongeveer 22.000 moeten dalen, of zowat 3.000 «afvloeiingen» per jaar. Hoeveel miljarden een dergelijke operatie zal kosten aan de gemeenschap is niet bij benadering te schatten.

Naast de rechtstreekse tussenkomst moet men ook de sociale kost van de werklozen meetellen (werkloosheidsvergoeding, verlies aan sociale bijdragen en aan belastingen) die momenteel bijna een half miljoen per werkloze bedraagt. Voor de 3.000 afdankingen per jaar betekent dat een globale kost van 63 miljard frank voor de periode '80-85, zonder rekening te houden met de 15.000 jobs die reeds verloren gingen tussen 1974 en 79.

Alles bij mekaar kan de kost van de staalkrisis over de periode 1977-85 het astronomisch bedrag van 280 miljard frank overtreffen. Een bedrag dat méér dan wat ook de onmacht van het kapitalisme aantoonst om zich op een harmonische manier te ontwikkelen. In feite een vernietigende balans, vooral als men het alternatief ernaast ziet : de likwidatie van de Waalse staalbedrijven. Indien in 1977 of '78 het faillissement van Cockerill en de driehoek van Charleroi zou uitgesproken zijn — wat perfect mogelijk was — dan zou het gevolg een rechtstreeks verlies van 50.000 jobs en een onrechtstreeks verlies van minstens 30 à 40.000 jobs geweest zijn (jaarlijks kost 30 à 40 miljard frank). Bovendien zou ruim eenzelfde bedrag aan toegevoegde waarde verloren gaan en zou de betalingsbalans een bijkomend deficit van ongeveer 70 miljard moeten inkasseren (de staalsektor bracht in 1979 alleen 176 miljard aan deviezen binnen). Die bedragen zijn niet zomaar optelbaar maar wijzen er op dat het faillissement minstens evenveel, zoniet meer zou gekost hebben dan de huidige «oplossing van de onmacht».

Keuze tussen de pest en de cholera

En daarin zit de zwakte van de neo-liberale oppositie tegen het staalbeleid. Het stopzetten van de subsidiëring van het Waalse staal zou *geen 150 tot 250 miljard vrijgemaakt hebben voor andere investeringen*. Integendeel : de werkloosheid en het verlies aan inkomsten zouden dat bedrag grotendeels opgeslorpt hebben, en het probleem van het vinden van de middelen om te investeren in andere sectoren net zo scherp gesteld hebben als de miljarden die nu gezocht worden voor de kontingueren. Waarschijnlijk zou die oplossing maatschappelijk gezien zelfs duurder geweest zijn dan de huidige maatregelen.

Dat stelt uiteraard een probleem voor de arbeidersbeweging en de betrokken staalarbeiders. De huidige staalpolitiek is een politiek van langzame afbraak van de staalsector, gepaard aan groeiende werkloosheid en aan een steeds toenemende druk op de overheidsfinanciën. Dus geen succes voor de arbeiders. De neo-liberale benadering — enige alternatief in de logica van het kapitalisme — is brutaler, schijnbaar minder gemanipuleerd maar vanuit maatschappelijk standpunt nog katastrofaler. En het is de keuze tussen die twee mogelijkheden die sinds enkele jaren aan de arbeiders voorgeschoteld wordt.

Nationalisatie als oplossing ?

De nationalisatie van de staalsector is geen alternatief ten opzichte van die keuze. Ook een genationaliseerde staalsector moet hetzij rationaliseren hetzij een onmiddellijk faillissement aanvragen. Hij ontsnapt inderdaad niet aan het mechanisme en aan de wereldcrisis en een eenvoudige nationalisatie zou de privé-holdings op dit ogenblik waarschijnlijk niet ongewenst voorkomen : het zou betekenen dat zij elke verantwoordelijkheid met betrekking tot de rationalisaties en de reusachtige schulden gewoon kunnen afschuiven. Een nationalisatie door de huidige regering zou bovendien neerkomen op een totale overwinning voor de grote aandeelhouders : zoals bij het nemen van minderheidsparticipaties het geval was, zou de regering nationaliseren door het opkopen van de resterende aandelen, waarschijnlijk tegen zodanige koersen dat de privébezitters ruimschoots «schadeloos» zouden gesteld worden ... om nadien de centrale schietschijf te worden, zowel van de arbeiders die terecht hun belangen verdedigen, als van de patroons die de staat massale geldverspilling zouden verwijten.

Daarmee willen we de staat niet als «neutraal» karakteriseren. Het ganse plan Claes toont aan — niet wat de keuze betreft, maar vooral op het vlak van de methode — dat de staat als werktuig van de burgerij de meest voordelige, de meest opportune «oplossing» gekozen heeft voor die burgerij op dit ogenblik : een oplossing die de holdings uit de wind plaatst ... en hen toelaat zich via omwegen verder te verrijken op kosten van de staalindustrie.

Uiteindelijk toont dit aan dat het kapitalisme, zodra het zijn groeikapaciteit verliest, onmachtig is om structurele problemen van de aard van het staalprobleem op bevredigende wijze op te lossen. De economische wetmatigheden die het kapitalisme beheersen vallen duidelijk niet samen met de humanitaire wenselijkheden. Alleen fundamentele veranderingen kunnen die criteria tot leidinggevende criteria maken.